

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Приймальною комісією
Протокол № 3 від 13.04. 2026 р.
Голова Приймальної комісії

Олександр ТУРУНЦЕВ

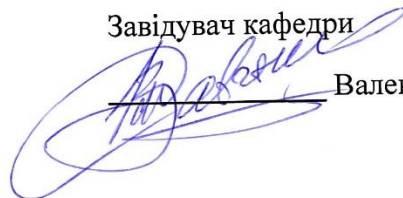
**Програма
фахового іспиту
з фізичної терапії**

Освітній рівень:	другий (магістерський)
Спеціальність:	I7 Терапія та реабілітація (за спеціалізаціями)
Спеціалізація:	I7.01 Фізична терапія
Професійна кваліфікація	Фізичний терапевт
Освітня програма:	2.I7.01.01 Фізична терапія

ПОГОДЖЕНО
Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

РОЗГЛЯНУТО І ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри фізичної
терапії та ерготерапії
протокол № 03 від 13 березня 2026 р.

Завідувач кафедри

Валентин САВЧЕНКО

Київ – 2026

ОПИС ПРОГРАМИ

Для навчання за освітньою програмою 2.І7.01.01 «Фізична терапія» другого (магістерського) освітнього рівня вступники повинні знати:

- основні положення терапії, характеристику медичних та реабілітаційних установ в Україні, характеристику реабілітаційного діагнозу: структуру, принципи складання, види та засоби реабілітації;
- основні методи дослідження у фізичній терапії (оцінка функціонального стану органів кровообігу та дихання, опорно-рухового апарату та нервової системи, толерантності до фізичного навантаження);
- клініко-фізіологічне обґрунтування лікувальної дії фізичних вправ, етапи фізичної реабілітації та рухові режими, періоди застосування фізичних вправ при різних захворюваннях, класифікацію і характеристика фізичних вправ;
- основні засоби фізичної терапії, організацію занять із застосуванням фізичних вправ (кабінет фізичної терапії, йоґ обладнання), принципи складання індивідуальних комплексів з фізичної терапії, основи класичного та елементи лікувального масажу, загальні поняття про санаторно-курортне лікування та преформовані фізичні чинники (апаратну фізіотерапію);
- особливості фізичної терапії у разі основних захворювань внутрішніх органів, хірургічних захворювань, в травматології та ортопедії, у разі захворювань нервової системи (зокрема у разі дитячому церебральному паралічу);
- основи ерготерапії.

Мета фахового іспиту – перевірити здатність вступників до опанування освітньо-професійною програмою 2.І7.01.01 «Фізична терапія» відповідно до результатів навчання, що визначені стандартом вищої освіти зі спеціальності І7 «Терапія та реабілітація» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Завдання фахового іспиту:

- 1) встановити рівень володіння знаннями з медико-біологічних основ фізичної терапії;
- 2) встановити рівень володіння знаннями і розуміння практичних навичок з методів дослідження у фізичній терапії, застосування основних засобів фізичної терапії, лікувально-реабілітаційного масажу, основ ерготерапії та складання програм фізичної терапії;
- 3) встановити рівень володіння знаннями і розуміння практичних навичок з фізичної терапії при захворюваннях внутрішніх органів, хірургічних захворюваннях, травмах і захворюваннях опорно-рухового апарату, травмах і захворюваннях нервової системи.

Форма та особливості проведення фахового іспиту

Форма проведення іспиту – комп'ютерне тестування очно. Вступник надає відповіді на тестові запитання, що автоматично, випадковим чином генеруються з банку тестових питань у системі електронного навчання Moodle (з перемішуванням варіантів відповідей).

Тривалість тестування – 60 хвилин.

Оцінювання: завдання оцінюється за 200 бальною шкалою.

Вимоги до вступників

Достатній рівень володіння навчальним матеріалом з курсів «Основи фізичної терапії», «Методи дослідження у фізичній терапії», «Фізична терапії у разі захворювань внутрішніх органів», «Фізична терапії у разі хірургічних захворювань», «Фізична терапія у разі травм і захворювань опорно-рухового апарату», «Фізична терапії у разі травм і захворювань нервової системи», «Лікувальний масаж», «Основи ерготерапії», що повинно бути відображено в оцінках, які виставляються під час складання вступного випробування.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ВСТУПНИКА НА ФАХОВОМУ ІСПИТІ

Кількість балів (max - 200)	Критерії
180 – 200	Виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих джерелах; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
160 – 179	Виставляється за ґрунтовні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач.
140 – 159	Виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
120 – 139	Виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
100 – 119	Виставляється за слабкі знання навчального матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
1 – 99	Незадовільно. Виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

Зміст програми фахового іспиту

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ У ФІЗИЧНІЙ ТЕРАПІЇ

Тема 1. Оцінка функціонального стану органів кровообігу та дихання.

Визначення частоти серцевих скорочень, артеріального тиску. Вирахування індексів, що характеризують роботу органів кровообігу (індекс Кверга, проба Руф'є, проба Кайро). Визначення частоти дихання. Проби з затримкою дихання (проба Штанге, проба Генча). Спірографія та пікфлоуметрія.

Тема 2. Оцінка толерантності до фізичного навантаження.

Поняття толерантності до фізичного навантаження. Максимальне споживання кисню, анаеробний вентиляційний поріг, метаболічний еквівалент навантаження. Встановлення толерантності до фізичного навантаження за допомогою проб з присіданням, велоергометрії, сходинкових тестів (Гарвадський степ-тест), крокових і бігових тестів. Субмаксимальне навантаження. Розрахунки максимального споживання кисню.

ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Тема 3. Поняття, мета та завдання реабілітації. Види реабілітації. Принципи реабілітації та фізичної терапії. Засоби фізичної терапії. Періоди та етапи реабілітації. Рухові режими та їх характеристика. Реабілітаційний діагноз: принципи і методика складання. Компетентності фахівців з фізичної терапії.

Тема 4. Клініко-фізіологічне обґрунтування лікувальної та реабілітаційної дії засобів фізичної терапії. Терапевтичні вправи: загальна характеристика, засоби та форми. Дозування фізичних вправ. Методика складання комплексів фізичних вправ. Організація здійснення фізичної терапії. Характеристика кабінету (зали) фізичної терапії. Документація кабінету (зали) фізичної терапії.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ У РАЗІ ХВОРОБ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ

Тема 5. Фізична терапія у разі хвороб серцево-судинної системи

Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної терапії у разі хвороб серцево-судинної системи. Особливості застосування засобів і методів фізичної терапії хворих із захворюваннями серцево-судинної системи: мета, завдання, характеристика засобів і методів. Особливості фізичної терапії при стенокардії. Особливості фізичної терапії при інфаркті міокарду. Особливості фізичної терапії при артеріальній гіпертензії (гіпертонічній хворобі).

Тема 6. Фізична терапія у разі хвороб органів дихання

Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної терапії у разі хвороб органів дихання. Особливості застосування засобів і методів фізичної терапії хворих із захворюваннями органів дихання: мета, завдання, характеристика засобів і методів. Особливості фізичної терапії у разі пневмонії.

Особливості фізичної терапії у разі бронхітів та хронічного обструктивного захворювання легень. Особливості фізичної терапії у разі бронхіальної астми.

Тема 7. Фізична терапія у разі хвороб органів травлення

Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної терапії у разі хвороб органів травлення. Особливості застосування засобів і методів фізичної терапії хворих із захворюваннями органів травлення: мета, завдання, характеристика засобів і методів. Особливості фізичної терапії у разі гастритів. Особливості фізичної терапії у разі виразкової хвороби. Особливості фізичної терапії у разі захворювань жовчно-видільної системи.

Тема 8. Фізична терапія у разі порушень обміну речовин, захворюваннях залоз внутрішньої секреції

Види порушень обміну речовин. Особливості фізичної терапії у разі ожиріння. Особливості фізичної терапії у разі цукрового діабету.

Тема 9. Фізична терапія у разі хвороб сечовидільної системи

Фізична терапія у разі хвороб сечовивідної системи. Особливості фізичної терапії у разі нирковокам'яної хвороби. Особливості фізичної терапії у разі нефриту, пієліту.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ У РАЗІ ХІРУРГІЧНИХ ХВОРОБ

Тема 10. Особливості фізичної терапії у разі ран, опіків, відморожень, трофічних виразок і пролежнів

Рани. Загальні поняття. Особливості фізичної терапії у разі ран. Опіки. Загальні поняття. Особливості фізичної терапії у разі опіків. Відмороження. Загальні поняття. Особливості фізичної терапії у разі відморожень. Трофічні виразки і пролежні. Особливості фізичної терапії у разі трофічних виразок і пролежнів. Ураження периферійних кровоносних судин. Особливості фізичної терапії у разі ураження кровоносних судин.

Тема 11. Фізична терапія у разі оперативних втручань на органах грудної клітки

Фізична терапія у разі оперативних втручаннях на гортані та трахеї. Фізична терапія у разі оперативних втручань на плеврі. Фізична терапія у разі оперативних втручань на легенях. Фізична терапія у разі оперативних втручань на серці. Фізична терапія після мастектомії.

Тема 12. Фізична терапія у разі оперативних втручань на органах черевної порожнини

Фізична терапія у разі оперативних втручань на шлунку. Фізична терапія у разі оперативних втручань на жовчному міхурі (холецистектомія). Фізична терапія у разі оперативних втручань на кишківнику. Фізична терапія після апендектомії. Фізична терапія після вилучення гриж живота та паху.

Тема 13. Фізична терапія у разі оперативних втручань на органах миски (сечовидільні та статеві органи)

Фізична терапія у разі оперативних втручань на сечовивідних органах (нирках, сечовому міхурі). Фізична терапія після операцій оваріектомії у жінок. Фізична терапія після операцій з приводу опущення матки та піхви у жінок. Фізична терапія у разі оперативних втручань на простаті у чоловіків.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ В ТРАВМАТОЛОГІЇ ТА ОРТОПЕДІЇ

Тема 14 . Основи фізичної терапії в травматології та ортопедії

Особливості обстеження хворих з травмами та захворюваннями опорно-рухового апарату. Характеристика засобів фізичної терапії в травматології і ортопедії. Особливості застосування терапевтичних вправ в травматології і ортопедії. Особливості застосування масажу в травматології і ортопедії.

Тема 15. Фізична терапія у разі травм і захворювань опорно-рухового апарату у дітей

Обґрунтування необхідності застосування засобів фізичної терапії у разі травм і хвороб опорно-рухового апарату у дітей. Види порушень постави та методи фізичної терапії. Сколіоз та засоби фізичної терапії, що застосовуються у разі сколіозу. Патологічні зміни стану стопи (плоскостопість) та методи фізичної терапії, що застосовуються у разі плоскостопості. Дисплазія кульшового суглоба, вроджений вивих стегна. Засоби фізичної терапії, які застосовуються у разі дисплазії кульшового суглоба та вродженого вивиху стегна.

Тема 16. Фізична терапія у разі травм і захворювань суглобів

Загальне поняття про травму і травматичну хворобу. Травматична хвороба, характер патологічних змін в організмі під час травматичної хвороби. Основні засоби фізичної терапії, які застосовуються у разі ушкодження суглобів. Застосування методів фізичної терапії у разі гострого та/або хронічного артриту. Особливості застосування фізичної терапії у разі остеоартрозу. Особливості фізичної терапії у разі уражень плечового суглобу. Особливості фізичної терапії у разі уражень ліктьового суглобу. Особливості фізичної терапії ураженнях у разі уражень колінного суглобу. Особливості фізичної терапії ураженнях у разі уражень гомілково-стопового суглобу.

Тема 17. Фізична терапія у разі травм і ушкоджень кінцівок

Особливості застосування методів фізичної терапії у разі переломів довгих трубчастих кісток. Методи фізичної терапії у разі переломів кісток верхнього плечового поясу. Методи фізичної терапії у разі ушкоджень ключиці та лопатки. Методи фізичної терапії у разі переломів стегна. Методи фізичної терапії у разі переломів кісток гомілки. Методи фізичної терапії у разі ушкоджень кісті і стопи.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ У РАЗІ ХВОРОБ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

Тема 18. Основи фізичної терапії у разі патології нервової системи

Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної терапії у разі хвороб і травм нервової системи. Особливості обстеження хворих з захворюваннями та травмами нервової системи. Загальні основи фізичної терапії у разі патології нервової системи. Методичні особливості застосування засобів фізичної терапії у разі хвороб і травм нервової системи.

Тема 19. Особливості фізичної терапії у разі хвороб центральної нервової системи.

Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної терапії у разі хвороб нервової системи. Інсульт. Види інсульту. Фізична терапія хворих на ішемічний інсульт залежно від періоду. Фізична терапія у разі розсіяного склерозу. Фізична терапія у разі запальних хвороб головного мозку. Фізична терапія у разі хвороби Паркінсона. Фізична терапія у разі поліомієліту. Фізична терапія у разі нейроциркуляторної дистонії. Неврози. Фізична терапія у разі неврозів. Дитячий церебральний параліч. Фізична терапія хворих на дитячий церебральний параліч.

Тема 20. Фізична терапія у разі травм центральної нервової системи

Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної терапії у разі травм нервової системи. Поняття та види черепно-мозкових травм. Особливості фізичної терапії хворих у разі черепно-мозкових травм. Травми спинного мозку. Особливості фізичної терапії у разі травм спинного мозку у шийному, грудному та поперековому відділах хребта.

Тема 21. Фізична терапія у разі дегенеративно-дистрофічних уражень хребта

Дегенеративно-дистрофічні ураження хребта. Особливості фізичної терапії у разі остеохондрозу хребта з неврологічними проявами. Фізична терапія у разі радикулопатії у попереково-крижовому відділі хребта. Особливості фізичної терапії з цервікалгією. Особливості фізичної терапії з торакалгією. Особливості фізичної терапії з люмбалгією. Фізична терапія у разі плекситу. Фізична терапія у разі міофасціального больового синдрому.

Тема 22. Фізична терапія у разі хвороб і травм периферичних нервів

Особливості фізичної терапії у разі неврити лицьового нерва. Особливості фізичної терапії у разі неврити променевого нерва. Особливості фізичної терапії у разі неврити ліктьового нерва. Особливості фізичної терапії у разі неврити сідничного нерву (ішіасу). Особливості фізичної терапії у разі неврити великогомілкового нерву. Особливості фізичної терапії у разі неврити малогомілкового нерву.

ЛІКУВАЛЬНИЙ, РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ МАСАЖ

Тема 23. Основи класичного масажу. Елементи лікувального масажу

Фізіологічний вплив масажу на різні системи організму. Класифікація масажу. Показання та протипоказання до масажу. Техніки прийомів масажу.

Особливості масажу голови та обличчя. Особливості масажу комірцевої ділянки. Особливості масажу спини, ділянки миски та сідничних м'язів. Особливості масажу верхньої кінцівки. Особливості масажу нижньої кінцівки. Особливості масажу грудної клітки та живота. Загальний масаж. Тривалість, послідовність масажних прийомів та масажованих ділянок тіла. Поняття «умовна одиниця» масажу. Самомасаж. Види самомасажу.

Тема 24. Особливості масажу у разі хвороб і травм хребта та суглобів

Особливості масажу у разі розтягнень зв'язково-м'язового апарату. Особливості масажу у разі сколіозу. Особливості масажу у разі хвороб хребта. Особливості масажу у разі травм і хвороб суглобів.

Тема 25. Особливості масажу у разі хвороб внутрішніх органів

Особливості масажу у разі гіпертонії, гіпотонії. Особливості масажу у разі бронхіту, пневмонії, бронхіальної астми. Особливості масажу у разі виразки шлунка та дванадцятипалої кишки. Особливості масажу у разі хронічних спастичних та атонічних колітів і дискинезій кишкового тракту.

ОСНОВИ ЕРГОТЕРАПІЇ

Тема 26. Загальна характеристика процесу ерготерапії. Основні стратегії ерготерапевтичного втручання. Визначення цілей і завдань.

Тема 27. Індекс активності повсякденної життєдіяльності Катца. Індекс незалежності в повсякденній життєдіяльності Бартел. Ефективне інтерв'ювання в контексті терапії. Канадська оцінка виконання діяльності (COPM) в умовах клієнто-орієнтованої практики ерготерапії.

Тема 28. Роль ергономіки в ерготерапії. Аналіз заняттєвої активності.

Тема 29. Базисні положення ерготерапії літніх людей. Тести для ерготерапевтичного оцінювання: міра функціональної незалежності – FIM, ускладнений тест Ромберга; тест «Встань і йди», Монреальський когнітивний тест (МОСА).

Тема 30. Базисні положення ерготерапії у разі інсульту. Базисні принципи ерготерапії, особливості ерготерапевтичних втручань у разі дитячого церебрального паралічу.

Рекомендовані джерела

1. Основи фізичної реабілітації: Навчальний посібник / За заг. ред. Л.О. Вакуленко, В.В. Клапчука. – Тернопіль: ТНПУ, 2010. – 234 с.
2. Вовканич А. С. Вступ до фізичної реабілітації : навч. посіб. / А. С. Вовканич. – Львів: ЛДУФК, 2013. – 184 с.
3. Фізична реабілітація, спортивна медицина : підручник для студ. вищих мед. навч. закладів / В. В. Абрамов, В. В. Клапчук, О. Б. Неханевич [та ін.] ; за ред. професора В. В. Абрамова та доцента О. Л. Смирнової. – Дніпропетровськ, Журфонд, 2014. – 456 с.
4. Мухін В. М. Фізична реабілітація в травматології : монографія / В.М. Мухін. – Львів : ЛДУФК, 2015. – 424 с.
5. Основи внутрішньої медицини та фізичної реабілітації: підручник / М.І. Швед та ін.; за ред. проф. М.І. Шведа. – Тернопіль: ТНМУ: Укрмедкнига, 2021. – 411 с.
6. Белікова Н. О. Основи фізичної реабілітації в схемах і таблицях : [навч.-метод. посіб.] / Н. О. Белікова, Л. П. Сущено. – К.: Козарі, 2009. – 74 с.
7. Бойчук Т. Основи діагностичних досліджень у фізичній реабілітації [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Т. Бойчук, М. Голубева, О. Левандовський, Л. Войчишин. – Л. : ЗУКЦ, 2010. – 240 с.
8. Методи діагностики в клініці внутрішньої медицини : навч. посіб. / А.С. Свінціцький. – К.: ВСВ «Медицина», 2019. – 1008 с.
9. Основи внутрішньої медицини та фізичної терапії : підручник / М.І. Швед, С.І. Геряк, Л.П. Мартинюк та ін. ; за ред. М.І. Шведа. – Тернопіль: ТНМУ, 2022. – 412 с.
10. Назар П. С., Шахліна Л. Г. Загальний та спеціальний догляд за хворими з елементами фізичної реабілітації. - Київ, 2014. – 240 с.
11. Григус І. М. Фізична реабілітація в пульмонології :навчальний посібник / І. М. Григус. – Рівне, 2015. – 186 с.
1. Івасик Н. Фізична реабілітація при порушенні діяльності органів дихання : навч. посіб. / Наталія Івасик. – 2-ге вид., випр. і допов. – Львів : Український бестселер, 2009; Тріада плюс, 2012. – 192 с.
2. Травматологія і ортопедія: підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів / за ред. Голки Г.Г., Буріянова О.А., Климовицького В.Г. - Вінниця: Нова Книга, 2018. – 400 с.
3. Клінічні лекції по травматології. Травматологія / С. М., Ткач. – Київ, 2017. – 486 с.
4. Venger V.F., Serdyuk V.V., Rashed Mochamad. Traumatology and orthopedics. Odessa: Druk, 2006. – 248 p.
5. Пархотик І.І. Фізична реабілітація при травмах верхніх кінцівок / І.І. Пархотик. – Київ: Олімпійська література, 2007. – 279 с.
6. Марченко О.К. Фізична реабілітація хворих із травмами й захворюваннями нервової системи: Навчальний посібник. – К.: Олімпійська література, 2006. – 196 с.
7. Воронін Д. М. Фізична реабілітація при захворюваннях нервової

системи: навч. посіб. / Воронін Д. М., Павлюк Є. О. – Хмельницький, ХНУ, 2011. – 143 с.

8. Яворська Н. П. Посібник з топічної діагностики в неврології [Текст] / Н. П. Яворська ; під ред. В.М. Шеваги. - Львів : ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2011. - 248 с.

9. Діагностичні алгоритми в неврології / Н. П. Яворська, В. А. Гриб, В. В. Смілевська, С. І. Генік ; за ред. Яворської Н.П. - К. : Видавничий дім Медкнига, 2016. – 40 с.

10. Баришок Т. Фізична реабілітація дітей з церебральним паралічем в умовах сім'ї : [метод. рек.] / Баришок Тетяна. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 74 с.

11. Шкали в нейрореабілітації / Укладачі: М.В. Гуляєва, Н.І. Піонтківська, М.І. Піонтківський; Наукові редактори В.А. Голик, Д.В. Гуляєв, М.Я. Романишин. К.: Видавець Д.В.Гуляєв, 2014. 68 с.

12. Брошура шкал і тестів для оцінки стану пацієнта. Основні шкали клінічної оцінки — від гострого інсульту до нейрореабілітації [Електронне видання]. ЕВЕР Фарма Австрія. С. 122-123. Режим доступу: https://cerebrolysin.com.ua/fileadmin/user_upload/stroke/addition/Cerebrolysin-Scales-21.pdf.

13. Козявкін В.І., Волошин Б.Д. Метод проф. В. Козявкіна. Система інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації. Блок кінезотерапії. Трускавець : Міжнародна клініка відновного лікування, 2004. – 128 с.

14. Швесткова О. Ерготерапія: підручник / О. Швесткова, С. Катержина. – Київ: Чеський центр у Києві, 2019. – 280 с.

15. Майкова Т.В. Ерготерапія: підручник / Т.В. Майкова, С.М. Афанасьєв, О.С. Афанасьєва. – Дніпро: Журфонд, 2019. – 374 с.

16. Єфіменко П.Б. Техніка та методика класичного масажу : навч. посібник / П.Б. Єфіменко – Харків : «ОВС», 2007. – 216 с.

17. Линько Я. В., Левенец В. М. Спортивна травматологія. - К., 2014. – 216 с.

18. Соколовський В.С. Лікувальна фізична культура: підручник / В.С. Соколовський, Н.О. Романова, О.Г. Юшковська. — Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2005. — 234 с.

19. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я: МКФ / переклад на укр. мову (Затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України 23 травня 2018 року № 981 (у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України 21.12.2018 № 2449)). – Всесвітня організація охорони здоров'я. – 1048 с.

20. Попадюха Ю.А. Сучасні роботизовані комплекси, системи та пристрої у реабілітаційних технологіях: Навч. посіб. / Ю.А. Попадюха.. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 324 с.

21. Кальниш В.В. Фізіолого-гігієнічні особливості процесу реабілітації військовослужбовців після перебування в зоні бойових дій: Монографія. - Вінниця: ТОВ “Меркьюрі-Поділля”, 2020. - 300 с.

22. Воєнно-польова хірургія: [практ. і навч. посіб.] / [Я. Л. Заруцький, В. Я. Білий, В. М. Денисенко та ін.]; за ред. Я. Л. Заруцького, В. Я. Білого; М-во

оборони України, М-во охорони здоров'я України. - Київ: Фенікс, 2018. - 544 с.

23. Лікувальна фізкультура в санаторно-курортних закладах / за ред. Л.І. Фісенко. – К.: «Купріянова», 2005. – 400 с.

24. Екстрена медична допомога військовослужбовцям на догоспітальному етапі в умовах збройних конфліктів : навч. посібник. / М. І. Бадюк, Д. В. Ковида, О. О. Микита [та ін.]. – К. : СПД Чалчинська Н. В., 2018. – 204 с.

25. Медична та фізична терапія при бойових ушкодженнях на етапах відновного лікування / Б.А. Пустовойт, С.А. Калмиков, Ю.С. Калмикова. Харків: ТОВ «Планета-прінт», 2019. 304 с.